

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

TO‘GARAK MASHG‘ULOTLARIDA AXBOROT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA ELEKTRON DASTURIDAN FOYDALANISH DAVR TALABIDIR

Xollozov Bekzod Bekmatovich

*2-Ixtisoslashtirilgan maktab internati direktori,
katta o‘qituvchisi.*

Annotasiya. Maqolada tarbiyaviy tashkilot sifatida maktab internet to‘garagi shaxsni jamiyat madaniyatiga, shu jumladan, axborot madaniyatiga jalb qilish, tanishtirish, o‘sib kelayotgan avlodlarning kattalardan tashqarida individual rivojlanishi va ma‘naviy-qadriyat yo‘nalishlari, jamiyatning real ijtimoiy-kasbiy strukturasi (tuzilishiga) nisbatan tarbiyalanuvchilarning shaxsiy resurslariniga muvofiq tabaqalashtirish shart-sharoitlarini yaratish funksiyalarini amalga oshirish jarayonlari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar. Axborot, qadriyat, madaniyat, jarayon, innovatsion, tarbiyaviy zamonaviy, tabaqalashtirish texnologiya, axborot, kasbiy, madaniyat.

Abstract. The article discusses the role of the school Internet circle as an educational organization in attracting and introducing individuals to the culture of society, including information culture, individual development and spiritual and value orientations of the growing generation outside of adulthood, and stratification of the personal resources of the educated in relation to the real socio-professional structure (structure) of society. The processes of implementing the functions of developing conditions are highlighted.

Keywords. Information, values, culture, process, innovative, educational, modern, stratification, technology, information, professional, culture

Абстрактный. В статье рассматривается роль школьного Интернет-кружка как образовательной организации в привлечении и приобщении личности к культуре общества, в том числе информационной, индивидуальное развитие и духовно-ценностным ориентациям подрастающего поколения за пределами взрослости, стратификации личностных ресурсов обучающихся по отношению к реальной социально-профессиональной структуре (структуре) общества. Объясняются процессы реализации функций обработки условий.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Ключевые слова. Информация, ценности, культура, процесс, инновационный, образовательный, современный, стратификация, технология, информация, профессиональный, культура.

10-11 sinf o‘quvchilarida axborot madaniyatini rivojlantirish mexanizmlari jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida ustuvorlik qiluvchi omillarni hisobga olib yaratiladi. Hozirgi kunda bunday omillarga quyidagilarni kiritish mumkin: axborot madaniyatining mantiq bilan muvofiqligi; axborot madaniyati mazmunining o‘qitish tamoyillari bilan muvofiqlik darajasi (ilmiyligi, izchilligi, tizimlilik va boshqalar); axborot madaniyati tushunchasi va o‘quvchilarning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olish; shaxsning ta’limga bo‘lgan ehtiyojlari (tabaqalashtirilgan, tuzatishga oid, ixtisoslashtirilgan ta’lim va boshqalar). Ta’lim mazmunining asosi didaktikaning eng muhim va an’anaviy muammolaridan biridir. 10-11 sinf o‘quvchilarida axborot madaniyati mazmuni va asosiy maqsadi axborotlashgan jamiyatda yosh maktab o‘quvchilari shaxsiyatining ijobiy tomonga rivojlanishi uchun sharoitlar yaratishdan iborat bo‘lgan kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirish uchun 10-11 sinf o‘quvchilari uchun zaruriy, maxsus tanlab olingan va davlat tomonidan tan olingan axborot kommunikatsion texnologiya vositalari bilan ishlash kompetensiyalari tizimi sifatida izohlanadi.

10-11 sinf o‘quvchilarida axborot madaniyatini rivojlantirishning ishlab chiqilgan metodik tizimi doirasida amalga oshirilayotgan mexanizm turli yo‘nalishlarda qay tariqa rivojlanib borishini ko‘rib chiqamiz. Jamiyatning axborot manbalari va bo‘sh vaqtni o‘tkazish shakllarining ustuvor o‘zgarishlarining to‘rtta o‘ziga xos yo‘nalishini ajratib ko‘rsatadilar[60]: kitob o‘qishga qiziqish va kitoblarning axborot manbayi sifatidagi ahamiyati pasayadi; bo‘sh vaqt tarkibida televizor muhim rol o‘ynaydi, biroq uning axborot do‘stlar bilan muloqotning ahamiyati va vaqt bo‘sh vaqt tarkibida ham, axborot maydonida ham shaxsiy kompyuterlar va internet tarmog‘idan foydalanish o‘z mavqeini tez oshiradi.

Bu o‘zgarishlar insonlar kompyuterlar bilan ishlashda ko‘proq vaqt sarflab, ulardan nafaqat dam olish va o‘yin-kulgi vositasi, balki muhim aloqa vositasi sifatida ham foydalanib, biznes va o‘quv axborotlarini olishayotganidan dalolat beradi.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Maktab kompyuter to‘garagi – kompyuter texnologiyalari va axborot texnologiyalariga qiziquvchi o‘rta maktab o‘quvchilarining umumta’lim maktabi negizida amal qiladigan tashkiliy jihatdan rasmiylashtirilgan (shakllantirilgan) birlashmasi bo‘lib, uning asosida internetga kirish imkoniyati bilan axborot faoliyati yotadi. Tarbiyaviy tashkilot sifatida maktab internet to‘garagi shaxsni jamiyat madaniyatiga, shu jumladan, axborot madaniyatiga jalb qilish, tanishtirish, o‘sib kelayotgan avlodlarning kattalardan tashqarida individual rivojlanishi va ma’naviyqadriyat yo‘nalishlari, jamiyatning real ijtimoiy-kasbiy strukturasi (tuzilishiga) nisbatan tarbiyalanuvchilarning shaxsiy resurslariniga muvofiq tabaqalashtirish (differensiya qilish) shart-sharoitlarini yaratish funksiyalarini amalga oshiradi[77].

Maktab kompyuter to‘garagiga A.V.Mudrik konsepsiyasi doirasida ta’lim beruvchi tashkilot sifatida qarash uning faoliyatini tahlil qilishni ham taqozo qiladi [76]. Bizning fikrimizcha, maktab internet to‘garagi hayotining mazmuni asosini to‘garak uyushmasining mohiyatiga mos keluvchi muloqot va ma’naviy-amaliy tadbirlar tashkil qiladi. Bir-biri bilan va tashqi dunyo bilan o‘zaro faoliyatda bo‘lish jarayonida yuqori sinflar o‘quvchilari bir tomondan ma’naviy va ijtimoiy qadriyatlar bilan o‘zaro faoliyat qilishadi, ularni iste’mol qiladilar, ikkinchi tomondan esa yangilarini (qadriyatlar, xulq-atvor namunalari, madaniy ob’yektlar) yaratadilar.

Maktab internet-to‘garagi faoliyatining zaruriy tarkibiy qismlari bilim va predmetli-amaliy faoliyatdir. Jamiyatga yo‘naltirilganlik, maktab hamjamiyatiga foydalilik 10-11 sinf o‘quvchilarining turli loyihalarni tayyorlash va amalga oshirishlariga sabab bo‘ladi. Shu bilan birga, bolalarning aksariyati kompyuter yoki individual dasturiy mahsulotlar bilan ishlashni yetarli darajada o‘zlashtirmagan, shu bilan birga, o‘z faoliyatlarini ijtimoiy maqbul me’yorlar asosida tashkish qilish ko‘nikmalariga ham ega emas. Bu holat to‘garak rahbari oldiga tizimli ta’lim va tarbiyaviy ishni tashkil qilish vazifasini qo‘yadi.

Maktab internet-to‘garagi hayotiy faoliyatining o‘ziga xos sohasi global kompyuter tarmog‘ida ishlash hisoblanadi. U o‘z navbatida, bilish, muloqot va predmetli-amaliy hamda ma’naviy-amaliy faoliyatni o‘z ichiga oladi. Bu internetning bir qator tarkibiy qismlari tufayli amalga oshirilishi mumkin.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

1. Internet butun dunyo bilan muloqot qilishning eng tez usuli hisoblanadi. Elektron pochta (e-mail) masofadan turib muloqot qilish va axborotdan foydalanish vositalari hisoblanadi. U matn, grafik tasvirlar, audio va video axborotlarni deyarli bir zumda turli makondagi qabul qiluvchiga uzatish (undan qabul qilish) imkonini beradi. Shu bilan birga, foydalanuvchilar muloqot (aloqa) vaqtida turli makonda turib pochta tekshirishi mumkin bo‘lgan vaqtgacha saqlanadi va sinxron axborot almashinuvi shu tarzda amalga oshiriladi.

Tadqiqotimiz natijalari Internetdan loyiha usulida muvaffaqiyatli foydalanish mumkinligini ko‘rsatdi. Misol tariqasida g‘oyalar, matnlar, chizmalar, eskizlar, texnologiyalar va boshqalarning muhokamasini ko‘rsatish mumkin. Bunda, muhokama qilayotgan shaxs, turli shakllarda (matn, grafik, rasm, audio, video va hok.) axborot bilan ta‘minlash yo‘li bilan, o‘z isloklarini qiritishi mumkin. Albatta, bunday muloqotni amalga oshirish uchun texnik va tashkiliy jihatdan ma‘lum shartsharoitlar bo‘lishi zarur.

2. Obuna bo‘lish yoki ommaviy jo‘natish ro‘yxatlari (Mailing lists) foydalanuvchiga muntazam ravishda o‘z elektron pochta manziliga qiziqtirgan ma‘lumotlarni olish imkonini beradi. Albatta, bu ro‘yxatlarni yoki ro‘yxatni dastavval Internet tarmog‘ida topish (ularning elektron pochta manzillari, veb saytlarini, va hok.) va ularga obuna bo‘lish zarur. Ushbu imkoniyatdan foydalanib, yuqori sinflar o‘quvchilari va ularning o‘qituvchilari vaqti-vaqti bilan dunyoning turli manbalaridan o‘zlarini qiziqtirgan ma‘lumotlarni olishlari mumkin. Pochta ro‘yxatlaridan (Mailing lists) foydalanganda, talabalar o‘z kasbiy o‘z yo‘lini belgilashda axborot qo‘llab-quvvatlash yordamini olishlari mumkin. Bu holda rag‘batlantiruvchi (motivatsion) asosning roli ham o‘ta muhim. U yangi xabarlarini olishni kutishda ham, ularni muhokama qilishda ham, faoliyatning muayyan natijasi – uni amalga oshirish ob‘yektida yoki bosqichida qo‘llash va aks ettirishda ham namoyon bo‘ladi.

3. Elektron konferensiyalar (kompyuter yoki telekonferensiyalar) – virtual muloqot to‘garaklari – juda keng doira (ko‘p sonli) ishtirokchilarni qiziqtirgan masalalarni muhokama qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, bir ishtirokchi yuborgan xabar ushbu konferensiyaning barcha abonentlariga keladi va har bir foydalanuvchi unga kelgan barcha xabarlarini qabul qiladi. Muloqotning bu usuli bir muayyan muammo, masala bo‘yicha ko‘pchilikning fikrini o‘rganish, uni muhokama qilish

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

va fikr yoki takliflarini bildirish imkonini beradi. Tarbiya jarayonida bu imkoniyatdan turli-tuman bosqichlarda foydalanish mumkin. Elektron konferensiyalar, ayniqsa, muammolarga yechimlar izlash, g‘oyalar, texnologiyalarni topish yo‘llarini muhokama qilishda va loyihalar ustida ishlashda qiziqarli bo‘lishi mumkin. Bundan tashqari, elektron konferensiyalar talabalarga bo‘ljak kasbini izlash natijalarini muhokama guruhlari, onlayn karyera xizmatlari, konsalting (maslahat) firmalari va hokazolarda muhokama qilish imkonini beradi. Biroq, elektron konferensiyalar sifat jihatidan yangi saviyada tashkil etilgan xalqaro aloqa vositasi bo‘lishi mumkinligi unutmashimiz kerak. Bunday muloqot maktab o‘quvchilarining axborot madaniyati elementlarining shakllanishiga ham ta’sir ko‘rsatadi.

4. Internet tinimsiz yangilanib, o‘z boruvchi bilimlar manbaidir. Umumjahon miqyosidagi tarmoq (WWW – World Wide Web) yangi ma’lumotlarni qidirish, olish va o‘z ma’lumotlarini berish imkonini beradi. Axborot izlash imkoniyatlarining noyobligi shubhasiz. World Wide Web axborotni berish (taqdim etish) hajmida ham, turlarida ham, jahon axborot resurslariga qo‘shilish imkoniyatlarida ham katta imkoniyatlar ochadi.

O‘quvchilarni ijtimoiy ahamiyatga ega axborot-texnologik jihatdan o‘qitish (tayyorlash) uchun umumjahon miqyosida tarmoqdagi (*WWW*) ishlarning quyidagi asosiy yo‘nalishlari va natijalari qiziqarli bo‘lishi mumkin:

U yoki boshqa (mayyan) mavzu bo‘yicha bilim olish uchun kerakli ma’lumotlarni qidirish. Loyihani ishlab chiqish va amalga oshirish davomida kerakli ma’lumotlar, aloqalarni (kontaktlarni) qidirish va olish. Internet global kompyuter tarmog‘ida loyiha faoliyati natijalari taqdimoti, binobarin, u bo‘yicha fikrlar, tavsiyalar, istaklar, buyurtmalar qabul qilish.

O‘z faoliyati natijalarini ko‘plab odamlarga tanishtirish orqali amalga oshira olish imkoniyati. Shu bilan birga, muayyan marketing ishlari, keng ijtimoiy aloqalarni o‘rnatish va reklama tadbirlari (kompaniyalari) o‘kazish zarur.

Axborot uzatish va qo‘llanilgan yangi texnologiyalardan haqida xalqaro tajriba bilan tanishishda axborot texnologiyalari madaniyati elementlarini shakllantirish.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Yuqori sinflar o‘quvchilarining kelajakdagi kasbini tanlashlari uchun onlayn ma’lumotlarni qidirish va olish.

Internet tarmog‘idan foydalanish xizmatini ko‘rsatadigan tijorat Internet to‘garaklaridan farqli o‘laroq, biz tadqiq qilayotgan hodisa ijtimoiylashuv jarayonlarini pedagogik boshqarish va 10-11 sinf o‘quvchilarining axborot madaniyatini shakllantirishni nazarda tutadi. Tijorat internet to‘garaklari ta’lim tashkilotlari bo‘lmay, aksar hollarda tarmoqqa ulangan bir nechta shaxsiy kompyuterlari bo‘lgan kichik xonalardan iborat bo‘ladi va bunday to‘garaklarning egalari foydalanuvchilar qanday axborot uzatishi va qabul qilishi bilan qiziqmaydilar. Bunday joylarda dasturiy mahsulotlardan foydalanishga o‘rgatish amalga oshirilmaydi. Ko‘p hollarda bu yerda tom ma’nodagi to‘garakning o‘zi ham yo‘q, chunki foydalanuvchilarning tarkibi doimiy ravishda o‘zgarib turadi. Ahyon-ahyonda kompyuter texnologiyalari va internet resurslariga qiziqish asosida ixtiyoriy ravishda (o‘z-o‘zidan) u yoki boshqa darajada barqaror jamoalar shakllanadi.

Maktab negizida faoliyat ko‘rsatayotgan barcha to‘garaklar, birinchi navbatda, asosiy faoliyat turi predmetidan farq qiladi. Eng ko‘p holatlarda, bu turli xil ijod turlari (“She’riyat ixlosmandlari to‘garagi”, “Yosh aktyorlar to‘garagi”, “Havaskor qo‘shiqlar to‘garagi”), muloqot (“Yuqori sinflar o‘quvchilari to‘garagi”), har qanday ilmiy mavzuni o‘rganish kabi faoliyat turlari kuzatiladi. Internet-to‘garagi uchun esa bu axborot texnologiyalarini va shaxsiy kompyuter uchun dasturiy mahsulotlarni o‘zlashtirishdan iborat. Ish, tadbirlarning ayrim shakllari, bir qarashda, turli uyushmalarda, ayniqsa, jamoani shakllantirish borasida bir xil bo‘lishi mumkinligi ehtimoldan xoli emas. Biroq, bizning holatimizda, axborot o‘zaro faoliyatida urg‘ularni to‘g‘ri qo‘yish va ta’lim dasturining mazmuni tubdan o‘ziga xosdir. Quyida to‘garaklar orqali 10-11 sinf o‘quvchilarida axborot madaniyatini rivojlantirishga doir treninglardan namunalar keltiramiz.

“Tarmoq axloq-odobi” treningi.

Mashg‘ulotning maqsadi: o‘quvchilarga internetdan foydalanganda kiberbullingning oldini olish uchun ma’lum bir qoidalarga rioya etish zarurligini tushuntirish. Davomiyligi: taxminan 20 daqiqa. Materiallar: qog‘oz va ruchka, katta hajmdagi qog‘oz. Ushbu mashg‘ulotning maqsadi butun auditoriya uchun bir bo‘lgan internetdan foydalanish qoidalarini ishlab chiqishdan iborat. Qoidalar

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

katta kog‘ozga yozilib, hamma o‘qiy olishi uchun devorga osib qo‘yiladi. Bundan tashqari o‘quvchilar quyi sinflar o‘quvchilari uchun ham umumiy qoidalarni ishlab chiqib, maktab vestibyuliga osib qo‘yishlari mumkin ekanligi asoslab berilgan.

O‘quvchilarga virtual makonda foydalanuvchilar uchun taalluqli umumiy qoidalarga rioya etish shartligi hakida so‘zlab bering. Ushbu qoidalarga amal qilish internetdan foydalanishni barcha uchun yoqimli mashg‘ulotga aylanishiga yordam beradi. O‘quvchilarni to‘rt guruhga ajrating. Guruhlardan boshqa o‘quvchilar ham ma‘qullaydigan qoidalarni muhokama etishini so‘rang. Ular ikki yoki uchta umuman olingan qoidalarni qog‘ozga tushirishi kerak. Har bir guruh o‘z qoidalarini ovoz chiqarib o‘qiydi. O‘qituvchi esa ularni doskaga yozib qo‘yadi. Qoidalarni muhokama qiling. Ularning qay biri eng muhim? Qanday muhim qoidalar aytilmay qolgan? Qoidalar bo‘yicha butun sinf uchun umumiy bo‘lgan qaror qabul qiling. Uni qog‘ozga yozing. Oxirida qoidalarni buzganlarga qanday chora ko‘rish masalasini birgalikda muhokama eting.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику. Учебное пособие для студентов. - М.: Институт практической психологии, 1997. -365с.
2. Мудрик А.В. Социальная педагогика. - М.: Изд. центр «Академия», 2002.- 200с.
3. Мухина В.С. Возрастная психология: Учебник для студентов вузов. М.: Издательский центр «Академия». С. 56-58
2. Негодаев И.А. Информатизация культуры. Ростов-на-Дону, 2002. - 406 с.
3. Нестерова Л.В. Формирование информационной культуры будущих инженеров лесного комплекса в процессе гуманитарной подготовки. Дисканд. пед. наук Брянск, гос. универ. Брянск, 2002. 229 с.
4. Никитина Н.Н., Железнякова О.М., Петухова М.А. Основы профессиональнопедагогической деятельности, М.: Мастерство, 2002, С. 31.
5. Ожегов СИ. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / СИ. Ожегов, Н.Ю. Шведова; Российская академия наук. Ин-т русского языка им. В.В. Виноградова. - 4-е изд., доп. -М., 1997.-944 с.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

6. Sultanova. O‘.N. “The Place of Competent Approach in Interdisciplinary Relations is a Guarantee of High Efficiency”. In IJICCE, Impact Factor -:7.488 Volume 9, Issue 5, May 2021.

1.